

2024-12-16

dnr 5.2.1- 2024-1849

Naturvårdsverket
registrator@naturvardsverket.se

Kompletterande samrådsyttrande vid Esbosamråd enligt artikel 4-5 om gällande delgeneralplan och miljökonsekvensbeskrivning för Karhakkamaa vindkraftspark i Torneå, Finland

Ärende nr: NV-06109-20

Sametinget i Sverige är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med syfte att förbättra de svenska samernas möjligheter som ursprungsfolk att bevara och utveckla sin kultur. Sametingets uppgift är att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland renskötselns intressen, vid utnyttjandet av mark och vatten.

Sametinget har i tidigare yttrande framfört att 42 verk är bättre ur perspektivet att renskötsel bedrivs i Sverige i anslutning till Torne älv. Vi hänvisar till vårt tidigare yttrande 2024-03-28. När det gäller miljökonsekvensbeskrivningen tycker vi att det finns sådant som brukar vara med i konsekvensbeskrivningen när det gäller vindkraft. Enligt bullermätningen kan ljuden höras över till svensk sida och fotomontagen kan tyda på att lysena från verken når över älven som vi uppfattar. Verken skulle då kunna påtagligt försvåra renskötseln för Lihittjäja sameby då det föreligger trivselland för renarna närmast älven. Ovanför Karungi mot älven ligger riksintresseområde enligt 3 kap. 5 § miljöbalken med trivselland. Det kan inte uteslutas att vindkraftsparken kommer att påtagligt försvåra rennäringen vilket kan innebära att värdet av riksintresseområdet tappas.

Vi rekommenderar att bolaget samråder med samebyn och gör en rennäringanalys. Hur pass omfattande kan samebyn avgöra.

Inflytande och samråd

Berörda samebyar har rätt till inflytande och ska ha möjlighet att påverka besluten när mark inom det samiska traditionella området berörs. Verksamhetsutövaren ska ha dialog direkt med berörda samer om planerade exploateringar. Detta innebär att:

- Samrådet sker i ett tidigt skede.
- Berörda samebyar ska få så mycket information om åtgärden att de kan fatta ett informerat beslut om projektet och om de så önskar lämna sitt "fritt och informerat samtycke".
- Berörda samebyar ska ges möjlighet till ett effektivt deltagande och ett faktiskt inflytande. För att nå ett effektivt deltagande avses; tidsaspekten, ekonomiska resurser och att inga andra faktorer redan låst förutsättningarna.

Riksintresse rennäring

Enligt 3 kap. 5 §, första stycket miljöbalken ska mark- och vattenområden som har betydelse för renskötseln skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande. Enligt andra stycket ska områden av riksintresse för renskötseln skyddas mot sådana åtgärder. Områdena karaktäriseras ofta som flyttvägar, svåra passager, kalvningsområden och rastbeten. Riksintresse rennäring ska ses i ett landskapsperspektiv eftersom det handlar om ett skydd för områden med olika ändamål som måste hänga ihop för att helheten ska fungera. Rennäringen är en förutsättning för den samiska kulturen och riksintresseskyddet för rennäringen tillkom p.g.a. rennäringens svårigheter att hävda sig mot starka exploateringsintressen. Staten har en skyldighet att tillförsäkra att renskötseln ska kunna fortsätta existera och då är markerna av den största betydelse. Vinterbetesmarkernas särskilda betydelse för renskötseln bör särskilt beaktas.¹ Mot bakgrund av rådande förhållanden; fragmentering, omfattningen av exploateringar är i princip all kvarvarande betesmark av sådan vikt för renskötseln att den antingen ska klassas som riksintresse eller i vart fall åtnjuta skydd såsom områden av betydelse för renskötseln.

Miljökonsekvensbeskrivningens (MKB) avgränsning avseende samisk markanvändning

För att Sametinget senare ska kunna ta ställning behöver bolaget göra en ny MKB/rennäringanalys för berörda samebyars renskötsel. Det är viktigt att ta fram aktuellt underlag och även beakta samebyarnas erfarenheter av redan byggda vindkraftverk. Enligt miljöbalken ska verksamhetsutövaren beskriva, identifiera och bedöma de miljöeffekter som verksamheten kan antas medföra. Det är viktigt att berörda samebyar kommer in i ett tidigt skede i arbetet med att ta fram en MKB för att kunna förmedla sina kunskaper och syn på den planerade verksamheten. Den som avser att uppföra vindkraft ska enligt kunskapskravet i miljöbalken och miljöbedömningsförordningen se till att miljökonsekvensbeskrivningen tas fram med den sakkunskap som krävs. Verksamhetsutövaren behöver därmed ha god kännedom om samiska förhållanden och renskötseln som bedrivs i området. Det finns krav i lagstiftningen på att flera olika dimensioner ska belysas i miljökonsekvensbeskrivningen, både avseende landskap, kulturarv, hälsa och miljö.

Sametinget anser att Akwé: Kons riktlinjer ska tillämpas för att förebygga och mildra negativ påverkan på den samiska kulturen samt för att bidra till att uppnå respekt för traditionell kunskap och sedvan bruk som är fastställda i artikel 8j och 10c i Konventionen om biologisk mångfald. Riktlinjer är avsedda att ge vägledning för parter och regeringar i införlivandet av kulturella, miljömässiga och sociala hänsynstagande av urfolk i nya och befintliga processer för konsekvensbeskrivningar. Sametinget har tillsammans med Svenska Samernas Riksförbund tagit fram en vägledning för hur samisk markanvändning integreras i MKB-processen: <https://www.sametinget.se/26843>

I en MKB/rennäringanalys ska bland annat följande beskrivas:

- Hur, när och var renskötsel bedrivs i det aktuella området
- Vilken funktion området har för renskötseln
- Samlad bedömning av vilka konsekvenser som kan uppstå för renskötseln inom berörd samebyn samt påverkan på samebyns funktionella samband

¹ prop. 1985/86:3, s. 161

- Kumulativa, permanenta, tillfälliga, sociala och kulturella effekter
- Redogöra för berörda riksintressen
- Redovisa förebyggande och skadelindrande åtgärder som vidtas för att minimera störningar på renskötseln
- Redovisa aktuell samt förutsägbar intrångsbild för berörd sameby
- Eventuell påverkan på angränsande samebyar
- Redovisa vad som framkommit i samrådet med berörd sameby

Samebyarnas renbruksplaner, Sveriges miljö kvalitetsmål (särskilt *Storslagen fjällmiljö, Ett rikt växt- och djurliv, Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag* samt *Levande skogar*) och de globala hållbarhetsmålen i *Agenda 2030* ska beaktas.

Vetenskaplig och traditionell kunskap

Både erfarenheter från renskötare och forskning visar att vindkraft leder till stora konsekvenser för renskötseln. Traditionell kunskap och vetenskaplig kunskap ska väga lika tungt. Forskning visar att renarna föredrar områden där vindkraftsverk är topografiskt skyddade framför områden där vindkraftverk är inom synhåll. Detta innebär att högre vindkraftverk kan ge större påverkan. Den huvudsakliga effekten av vindkraft är renarnas undvikande (upp till 10 km från vindkraftsverken) och de huvudsakliga konsekvenserna är betesbortfall, minskad användning av områden, sämre betesro, minskad flexibilitet vilket i sin tur leder till bland annat ökad arbetsbelastning, psykisk och fysisk stress samt påverkar relationer mellan grannsamebyar. Studierna visar tydligt att det är viktigt att utvärdera effekterna av vindkraftsverken på en regional skala. Om man endast ser till den lokala skalan (området närmast parken) riskerar man att missa de viktigaste effekterna på renhjorden, i första hand att området blir mindre attraktivt som betesområde. Studier på lokal skala kan bidra till att förklara mekanismer kring renarnas beteende i närområdet, men dessa måste alltid ställas i relation till vad som händer med renhjorden på den regionala skalan.² Konsekvenserna av vindkraftparker är långtgående och påverkar även kommande generationer vilket i sig strider mot globala och nationella mål.

Urval av forskningsrapporter som publicerats:

- Skarin A. m.fl. 2016. "Renar och vindkraft II – vindkraft i drift och effekter på renar och renskötsel." SLU
- Skarin A. 2018. "Out of sight of wind turbines – Reindeer response to wind farms in operation", SLU
- Colman J. E., Eftestøl S., Tsegaye D., Flydal, K. & Rannestad, O.T. 2020. Rákkoccearru vindparks effekter på reinens arealbruk og den lokale reindriften. Institutt for Biovitenskap, Universitetet i Oslo.
- Skarin A. m.fl. 2021. "Renar, renskötsel och vindkraft – Vinter- och barmarksbete" Rapport 7012, Vindval.
- Eftestøl S. m.fl. 2021. "Markkonflikt mellan vindkraft och renskötsel" Rapport 7011, Vindval.

² *Renar och vindkraft II - Vindkraft i drift och effekter på renar och renskötsel*, Rapport 294, SLU, Uppsala 2016, Anna Skarin m.fl. s. 67-68

I Sametingets yttrande har enhetschef Eli Larsdotter beslutat efter föredragning av samhällsplanerare Laila Öberg, avdelningen samiska näringar

Čujuhus/adress

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (vx)

Org.nr.: 202100-4573

E-boasta

e-post: kansli@sametinget.se

www.sametinget.se